

StOKpaardje

Nieuwsbrief van Stichting 't Oude Kinderboek
jaargang 8, nummer 2, 2012

Colofon

Stichting 't Oude Kinderboek
Laarstraat 31
7201 CB Zutphen
0575-545117
info@stichtingoudekinderboek.nl
di t/m vrij 13.00 - 17.00 uur
www.stichtingoudekinderboek.nl
issn 1873-9474 (gedrukt)
issn 2211-7989 (online)
ABN-AMRO 61 17 46 190
StOK is een ANBI

Doelstelling:

Het verzamelen, bewaren en ter inzage
geven van in principe niet recent
verschenen kinder- en jeugdliteratuur, in
het bijzonder uit het Nederlandse
taalgebied.

Van het bestuur

Het proces t.a.v. het ontwikkelen van een cultureel centrum Broederenklooster gaat gestaag door. Na het visiedocument: 'Meer voor minder' heeft er o.a. ook een 'Bouwhistorische analyse en waardebeoordeling van het Broederenklooster' plaatsgehad.* Een 'Ruimtelijk functioneel programma van eisen' is eveneens ontwikkeld, waarin de gezamenlijke ruimten en de voor elke deelnemer nodige individuele ruimten zijn beschreven. Op basis van deze rapporten zijn door een architectenbureau diverse visies ontwikkeld. Het beeld van een infostand van StOK binnen de bibliotheek in de Broederenkerk begint steeds duidelijker vorm te krijgen.

Helaas heeft Ria Lammers StOK verlaten. Door haar vele taken: medewerker, coördinator, projectuitvoerder en bestuurslid is zij zich in de laatste twee jaar overbelast gaan voelen. Verschillen in opvatting over haar professionele inzet als bibliothecaris en de werkwijze van bestuur en medewerkers binnen de vrijwilligersorganisatie StOK namen daarbij toe en zijn uiteindelijk voor haar onoverbrugbaar gebleken. StOK is dankbaar voor de enorme bijdrage die Ria de afgelopen zes jaar in het belang van de Stichting heeft geleverd.

Reint Jan Terbijhe, voorzitter StOK

*Voor historici een uitermate interessant rapport, waaruit blijkt dat het dormitorium van het Dominicaner klooster al vanaf 1300 bestaat. Dit dankzij een gift van Margaretha van Vlaanderen in 1293. De Broederenkerk is pas in de vroege 14e eeuw voltooid.

Stichting 't Oude Kinderboek heeft ernaar gestreefd om de rechten betreffende de illustraties en de afbeeldingen te regelen volgens de wettelijke bepalingen. Degenen die desondanks menen zekere rechten hierop te kunnen doen gelden, kunnen zich alsnog tot Stichting 't Oude Kinderboek wenden.

Zonder toestemming van StOK mag niets uit de artikelen worden overgenomen.

Etalage en vitrines in april 2012

Na de verkleedpartij der dieren in onze etalage, nu een optreden van personen. Het thema van april en mei is namelijk: 'Voor het voetlicht', met boeken over toneel, ballet, televisie en theater. Nog steeds zijn kinderen dol op verkleedpartijen en dromen over beroemdheid en applaus. Hoeveel kinderen zouden niet willen schitteren in een hoofdrol op de televisie of bij het ballet? Vroeger ging het vaak niet zozeer om beroemdheid, maar om het plezier van verkleedpartijen, bals masqués, charades en tableaux vivants. Later kwam ballet in de mode en sprak de rol van prima ballerina veel meisjes aan. Vanaf de 50-er jaren kwam daar de televisie bij. Plaatjes van filmsterren werden gespaard bij de kauwgom en we zwijmelden bij de films over Sissi en Heidi. Toch was het nog moeilijk om oude boeken waarin deze onderwerpen voorkomen bij elkaar te zoeken. Was toneel te frivool voor een kinderboek?

In de vitrines in de Laarstraat wordt het een beetje Pasen met het onderwerp 'Kippen'. Veel prentenboeken behandelen het buitenleven en kippen spelen daarin vaak een rol omdat ze zo dicht bij kinderen staan. Kipjes voeren hoorde tot de taak van de boerin en de kleintjes werden dan meegenomen. Kuikentjes zijn niet alleen schattig en aaibaar, maar soms ook eigenwijs en grappig. Genoeg om een vitrine mee te vullen. De tweede vitrine wordt gevuld met het werk van Top Naeff. Niet dat deze schrijfster zo veel meisjesboeken heeft geschreven, maar *Schoolidyllen* is wel tot een 28^e druk gekomen in uitgaven waarvan er zeer veel qua uiterlijk verschillend zijn. Leuk om te vergelijken. (zie ook de boekvergelijking elders in dit Stokpaardje)

In de Graafschapsbibliotheek in de Broederenkerk komt het thema van de afgelopen Boekenweek 'Vriendschap' aan de orde. De 'andere ongemakken' laten we maar even buiten beschouwing. Natuurlijk komen ook vriendinnen aan bod.

Recente schenkingen

Oelie en Djum, geschreven door Toos Stultiens met illustraties in bruin, roze, groen en zwart van Jan Goeting (1918-1984). Uitgegeven in 1948 door W.P. van Stockum en Zoon te 's-Gravenhage. Afmetingen: 25 bij 25 cm. 25 pagina's. Genre: circusverhalen.

Feest in 't bosch, versjes van Anna Sutorius (1880-1954) en tekeningen in bruin en zwart van Paulus Ludovicus Carolus (Pol) Dom (1885-1970). Uitgegeven door Nijgh & Van Ditmar te Rotterdam. Afmetingen: 17 bij 21 cm. 22 pagina's. Genre: antropomorfsche verhalen.

Verdrukking Verzet Victorie, door M. Goote, met foto's in zwart-wit. Uitgegeven door Samson te Alphen aan de Rijn. Afmetingen: 21 bij 15 cm. 99 pagina's. Onderwerp: geschiedenis, Tweede Wereldoorlog. Genre: informatief, schoolboek met vragen over de tekst achterin.

Dokter Levertraan, met tekst en tekeningen in rood met zwart van Rie Cramer (1887-1977). Uitgegeven door G.B. van Goor Zonen. Afmetingen: 13 bij 18 cm. 14 pagina's. Genre: prentenboek, rijmvertelling. Onderwerp: gezondheid.

De hopmansvrouw van Utrecht, door Hendrik Jan van Lummel (1815-1877) en tekeningen van Hendrik Poeder (1879-1958). Uitgegeven door J.N. Voorhoeve te Den Haag. Herziene uitgave, 3^e druk. Oorspronkelijke uitgave uit 1871 bij Kemink en Zoon. Afmetingen: 21 bij 15 cm. 132 pagina's. Genre: historische verhalen, zestiende eeuw.

Bespreking van een boek uit een schenking

Als geschiedenisboek en studieboek Nederlands zijn ze mogelijk best het lezen waard, deze drie nieuwe Van Lummels uit 1978, maar zijn ze ook een verrijking van de historische

jeugdliteratuur? Of zijn het van die herziene uitgaven waar niemand op zit te wachten? In de bespreking van *De hopmansvrouw van Utrecht*, deel drie van Van Lummels drieluik over Utrecht in de Tachtigjarige Oorlog leest u er meer over. De destijds populaire schrijver is dezelfde als de tekenaar van 150 prachtige negentiende-eeuwse schoolplaten.

[\[meer\]](#)

Schoolidyllen, een boekvergelijking door Lot van den Akker

Het boek *Schoolidyllen* van Top Naeff verscheen voor het eerst in 1900. Het was meteen een groot succes en is dat tot de dag van vandaag gebleven. Er zijn dan ook wel 28 drukken van verschenen, waarvan de laatste in 2010. Minstens acht keer is het boek in een nieuw jasje gestoken, waarbij de vijf vriendinnen waar het boek over gaat, steeds met hun tijd meegaan. Tot de laatste druk, die duidelijk nostalgisch is vormgegeven als een mooie herinnering aan begin vorige eeuw. Het is leuk te zien hoe lange rokken plaats maakten voor de laag getailleerde jurken uit de twintiger jaren, gevolgd door de mode van voor en na de oorlog en de jaren daarop. Van hoeden met veren naar 'cloches' en alpino's, tot wapperende haren. Acht verschillende illustratoren hebben zich op dit meisjesboek uitgeleefd, terwijl de tekst al die jaren steeds dezelfde is gebleven, op een spellingscorrectie in 1948 na. Het is nog steeds heel leesbaar.

[\[meer\]](#)

Boekbespreking - Een gezellig thuis

In onze bibliotheek kunt u ze allemaal lenen, de boeken die zich afspelen in de hogere kringen en die we gemakshalve *deftige boeken* noemen. Bekende schrijvers zijn: Mevr. Van Osselen-Van Delden, mevr. Zoomers-Vermeer, Nanda, Felicie Jehu en Jonkvrouw Henriëtte Rappard. De laatste is minder bekend. Van haar wordt *Een gezellig thuis* besproken. Een interessant en leerzaam boek, vlot geschreven – helemaal niet deftig, met vier karakteristieke platen van illustrator Otto Geerling, geboren in 1850, overleden na 1929: meisjes met pijpekrullen en strik, dames in lange rokken, heren in vest, hoogsluitende blouses en boorden, matrozenpakjes en meubelen van het betere soort.

[\[meer\]](#)

***Mijn Grimms* (deel 2 uit de zesdelige reeks 2012 Grimm 200)**

Van de sprookjes van Grimm zijn nogal wat bewerkingen gemaakt. Vertalingen, 'hertalingen', navertellingen, maar ook films, theater en zelfs een reclametekst. Onderling verschillen die sterk in de mate waarin ze afwijken van de oorspronkelijke Duitse *tekst*. Ook het *aantal* sprookjes verschilt per uitgave. A propos, StOK heeft heel wat Grimms in huis, waaronder enkele heel mooie!

Maar hoe meer Grimms ik lees, zie en hoor, hoe meer ik in m'n sas ben met mijn gehavende, mooi geïllustreerde gebrocheerde uitgave uit 1908, door M. van Dordrecht, gebaseerd op een bekende Duitse uit 1857. Ook ben ik heel content met de Duitse paperback – nach der grossen vollständige Ausgabe von 1857 – van Goldmann Verlag: *Die Märchen der Brüder Grimm*. En ik zou wat blij zijn met het originele Piggelmee plaatjes album, uitgegeven door koffie- en theefabriek Van Nelle. De bekende kabouters, die oorspronkelijk Timpetee heette, en zijn vrouwtje Ilsebil zijn immers regelrecht weggelopen uit Grimms *Van de visser en zijn vrouw*.

Even terug naar dat verschil in tekst. We vergelijken het Assepoester verhaal in twee verschillende uitgaven: de bovengenoemde Duitstalige pocketeditie en een uit 1947, *In sprookjesland*, door Willem Kramer. In eerstgenoemde Assepoester géén sprookje met toegevoegde bedenksels voor kinderen, maar een sober, onopgesmukt verhaal; geen petemoei, maar witte duiven en andere vogels; geen verplichting om voor twaalf uur thuis te zijn, maar een Assepoester die uit eigen beweging haar mooie kleren terugbrengt naar het graf van haar moeder; geen inderhaast verloren glazen muiltje, maar een gouden dat vast blijft kleven in de pek; geen ónbestrafte, maar juist met blindheid zwaar bestrafte stiefzusters – hun ogen werden uitgepikt door de duiven.

Nog een voorbeeld van verschil in tekst: de afgehakte teen en afgekapte hiel van de gezusters; hiermee leken de uitgevers minder moeite te hebben. Alleen voor de heel jonge kinderen vond men het kennelijk cru genoeg om die weg te laten, maar voor de oudere jeugd kon dat weer wel, zo constateerde ik na een vluchtig onderzoekje.

Al die Grimm uitgaven bevatten zelden de *complete* verzameling, die 200 sprookjes bevat. Vaak ontbreken de korte. Een voorbeeld daarvan – tien regels lang, wellicht het kortste sprookje – is *Het eigenzinnige kind*. Niet onbegrijpelijk, die weglating, want een pas begraven kind dat tot tweemaal toe zijn handje boven het graf uitsteekt, is een macaber schouwspel. Wie een psychologische uitleg van dit sprookje wenst, bestudeert een voor de deskundige leek niet ontoegankelijk (Duits) artikel: www.psychiatrie-erfahrene.de/eigensinn.

Agenda	&	Berichten
Zondag 15 april <i>Zutphen op Zondag</i> is StOK geopend van 13.00-17.00 uur.		<i>Kinderboekenweek 2012</i> . Deze wordt gehouden van 3 t/m 13 oktober. Het thema is: Hallo Wereld!
Van mei t/m augustus is StOK ook op zaterdag geopend van 11.00-15.00 uur.		<i>Nieuwe sprookjes ontdekt</i> . Uit betrouwbare bron vernomen:
<i>Verhalenreis</i> . Deze nieuwe kindertentoonstelling neemt je (u) mee op reis door de wereldberoemde verhalen van Astrid Lindgren. Info: www.coda-apeldoorn.nl en www.junibacken.se/lang/nederlands		Vijfhonderd sprookjes, mythen en legenden, verzameld rond 1850 door Franz Xaver von Schönwerth. De ontdekking werd gedaan in een archief in Regensburg door historicus Erika Eichenseer. Concurrent voor de Grimms?
<i>Tip voor Frankrijkgangers!</i> In Frankrijk liggen verspreid over verschillende regio's acht Villages du Livre. De drie dichtsbijzijnde: Esquelbecq (Frans Vlaanderen), Fontenoy-la-Joûte (Lotharingen), La Charité-sur-Loire (Bourgondië). De andere vindt u op: www.becherel-autour-du-livre.com . De meeste Boekendorpen zijn 'villages de caractère' en hebben een eigen site, met vertaling op z'n minst in het Engels en soms ook in het Nederlands.		In het kader van <i>2012 Grimm 200</i> is een virtueel bezoek aan de Koninklijke Bibliotheek ten zeerste aan te bevelen. Er liggen daar twee boeiende Dossiers voor u ter inzage: twee superbekende sprookjes van Grimm. Ga naar www.kb.nl en klik via Exposities en collecties, Dossiers, Boeken en Verhalen naar <i>Assepoester en Roodkapje</i> .

Heeft u naar aanleiding van de nieuwsbrief vragen of opmerkingen, dan kunt u [ons mailen](mailto:ons@mail.nl).

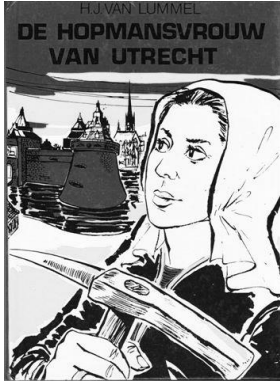
Copyright Stichting 't Oude Kinderboek | Dit bericht ongewenst? [klik hier om uzelf uit te schrijven](#)

Bespreking van een boek uit een schenking - De hopmansvrouw van Utrecht

Geschreven door H.J. van Lummel (1815-1877), herziene uitgave, 3e druk, 1978, oorspronkelijk uitgegeven in 1871, tekeningen Henk Poeder (1897-1958), uitgeverij J.N. Voorhoeve, Den Haag.

Samen met *De smidsgezel van Utrecht* en *De bijlhouwer van Utrecht* vormt dit boek een soort trilogie van negentiende-eeuwse historische jeugdboeken over de stad Utrecht in de roerige beginjaren van de Tachtigjarige Oorlog. Deze drie titels maakten deel uit van dezelfde schenking.

Waarom een herziene uitgave? Hoe interessant zou het zijn de oorspronkelijke versie uit 1871 erbij te

halen! Want je vraagt je af waarom die herziene uitgave van 1978 er gekomen is. In ieder geval niet om de oude in een nieuw jasje te steken. Daarvoor staan er te veel verouderde woorden in zonder verklarende woordenlijst. Een bloemlezing: verwulf - gewelf; beproeven - proberen; toeleg - actie, onderneming; bescheid geven - op de hoogte brengen; pulver - buskruit; busroer - klein kanon; standje - olop; de bevrediging (toe maar) van Gent - pacificatie; batterijen - stukken geschut. Veelvuldig gebruik van het onvoltooid deelwoord - de hoed dieper op het hoofd *drukkend* - en van oude naamvalsvormen (*des, der*) zijn evenmin geschikt voor een jeugduitgave anno 1978. En ook niet om het protestants-christelijke karakter wat te temperen is deze uitgave er gekomen. De dichtheid van woorden als God, de Heer, en allerlei verwijzingen naar Zijn almachtigheid is nog even groot waarschijnlijk als in de uitgave van 1871. Kennelijk is enkel de spelling aangepast!

Waarom dan toch in 1978, nog geen 35 jaar geleden, drie nieuwe Van Lummels? Was er in die late jaren 70 aanleiding voor een orthodox protestants reveil? Of was er een opleving van de interesse voor de eigen geschiedenis? In dat geval is een toename van historische jeugdboeken niet vreemd. Maar dan kies je toch voor oorspronkelijke eigentijdse teksten! En niet voor afgestofte boeken uit de jaren 70 van de 19e eeuw. Men probeerde in die tijd weliswaar de belangstelling voor vaderlandse geschiedenis aan te wakkeren, maar voor jeugdliteratuur had men nauwelijks oog.

Het verhaal. Het boek speelt zich af in Utrecht tijdens de eerste jaren van de Tachtigjarige Oorlog, aan de vooravond van de Unie van Utrecht in 1579. Het is de tijd van spionnen en verraders - de tijd dat men op straat moest fluisteren. Van ketters en ketterjagers, van plunderende Spanjolen en losbandige huursoldaten. Centraal in het verhaal staan de aftocht van de Spaanse bezetter en de sloop van kasteel Vredenburg, dat voor de Spanjaarden een belangrijk bolwerk was. Bij de sloop heeft Catrina*, de vrouw van een invloedrijk gildemeester en hopman, door haar doortastende optreden een beslissende rol gespeeld. Deze kenau had al eerder van zich doen spreken toen zij gewapend met een broodmes twee stelende Spaanse soldaten te lijf ging en op de vlucht joeg.

Conclusie. Voor wie het boek als geschiedenisboek leest valt er best wat te leren. Bijvoorbeeld dat

Uit 'De hopmansvrouw van Utrecht' door H.J. van Lummel
Illustrator: Henk Poeder

brand in een zestiende-eeuwse stad een regelrechte ramp was; en ook dat oorlog voeren toen een bijna gemoedelijke bezigheid was, getuige dit citaat: 'Van een adempauze maakte Van Leemputte gebruik om een uurtje thuis te gaan rusten'. Ook voor taalliefhebbers heeft het wel enige waarde. Maar als jeugdboek is het overbodig. Niet alleen door verouderd taalgebruik (vocabulaire en grammatica), maar ook door het overdreven calvinistisch karakter. Daarbij komt nog dat het boek ronduit saai is en nooit spannend. Dat komt waarschijnlijk doordat er niet één kind in meespeelt. Ook de tekeningen van Hendrik Poeder worden er niet mooier op in een fotografische herdruk. Al met al is nationalist en papenvreter Hendrik Jan van Lummel geen recht gedaan door zó, een eeuw later, zijn werk opnieuw uit te geven. Dat heeft hij niet verdiend, zeker gelet op een ander product van

zijn hand: prachtige, typisch negentiende-eeuwse schoolplaten (met handleiding) ten behoeve van het *aanschouwelijk* onderwijs.

* In het Utrechts Archief - aanrader! - heet ze Trijn van Leemputte

Schoolidyllen, een boekvergelijking door Lot van den Akker

Een van de meest bekende oude meisjesboeken is wel *Schoolidyllen* van Top Naeff. Het was razend populair door de pittige ondeugendheid van de personages Noes, Jeanne, Maud, Lien en Jet, maar vooral door het tragisch ziekbed en overlijden van een van de vriendinnen. "Je kon er zo heerlijk bij wenen", zoals mijn schoonmoeder zei.

Door die grote populariteit is het dan ook vele malen herdrukt. De eerste druk kwam uit in 1900 bij uitgeverij H.J.W. Becht te Amsterdam. Top Naeff was twintig jaar toen ze het boek schreef en het was direct een van haar bekendste en meest gelezen boeken. De laatste druk die we hebben is de 28^e. Het leuke is, dat er aan de tekst in al die tijd niets is gewijzigd, behalve de spelling. Ook is het boek steeds bij dezelfde uitgever gebleven.

De eerste uitgave uit 1900 die we in ons bezit hebben, ziet er op het eerste gezicht niet echt als een meisjesboek uit. De band is weliswaar prachtig vormgegeven, in een beginnende Jugendstil met bloeiende chrysanten op een grijsblauwe ondergrond, door Cornelia van der Hart (1851-1940) ontworpen, maar maakt toch een strenge indruk. De illustraties zijn van Cornelis Koppenol (1865-1946), een kunstschilder die behalve kinderboekenillustraties ook vrij werk maakte. Ze tonen de meisjes in lange rokken, met pelerientjes of wijde capes en in lange avondjurken met pofmouwjtjes. Ook aan het ziekbed van de door 'tering' gevelde Jet staan de vriendinnen afgebeeld met hoeden op. Voorin op het schutblad een portret van de schrijfster.

De elfde druk, van enkele jaren later die ik in mijn bezit heb, ziet er nog precies hetzelfde uit, al zijn de chrysanten nu op een lichtere ondergrond geplaatst. Ook de 'goedkoope' uitgave uit die tijd is mooi gebonden, versierd met bloemmotieven, maar heeft, behalve het portret van de schrijfster geen plaatjes.

De vijftiende druk is helemaal vernieuwd vormgegeven. Zowel de band als de illustraties zijn gemaakt door Henri Pieck (1895-1972), de tweelingbroer van de iets bekendere Anton Pieck. De buitenkant toont een ondeugende tiener, die op een schoolbank staat, met afschuw gadeslagen door een stijve schooljuffrouw. De mode is helemaal jaren 20 met een lage taille, open schoentjes en een bebop-kapsel. Op de tekeningen binnenin hebben de meisjes 'doddige' hoedjes op, tot vlak boven hun ogen. De stijl is heel ingetogen, de figuurtjes langgerek, het decor sober.

De zestiende druk laat alweer een andere modevariant zien. Illustratrice Rie Reinderhoff (1903-1991) nam deze versie voor haar rekening. Op deze band van net voor de oorlog zien we zeven bakvissen afgebeeld, met fleurige zomerjurken, blote armen en benen, de rok nog tot op de kuit. Reinderhoff heeft heel veel kinderboeken van bandomslagen voorzien, vooral de zondagsschoolboekjes van Uitgeverij Callenbach. Ook illustreerde ze voor Kluitman, Van Holkema & Warendorf en de Arbeiderspers. Ze heeft altijd veel aandacht voor modieuze details: je zou haar japonnetjes zo na kunnen maken!

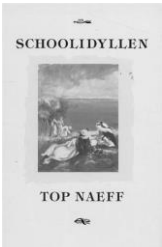
De achttiende naoorlogse druk is weer anders, geïllustreerd door Ad Werner (geboren 1925), die vooral bekend werd door grafische ontwerpen en filmaffiches. Ook het stofomslag werd door hem vormgegeven. We zien hier drie meisjes voor een schoolgebouw poseren, het grote hek half geopend. De meisjes gaan nog steeds met hun tijd mee. Ze hebben geen hoedjes meer op, hooguit een kittig 'dopje'. De jassen zijn prachtig begin jaren 50.

De eenentwintigste druk uit begin jaren 60 vermeldt illustrator noch bandontwerper en is goedkoop uitgegeven met een slappe kft en nogal harkerige plaatjes. Ook hier staat weer de school centraal, met vier meisjes op de voorgrond.

De zesentwintigste druk is uit de 80-er jaren en weer zijn de vijf vriendinnen in moderne outfit op het omslag te zien (ontwerp Lola Eradus en Rob Nuiten). Deze paperback is van illustraties voorzien door Bram Kempers in een heel eigentijdse stijl, waarin de vriendinnen weer afgebeeld worden als meisjes uit 1900. Ook de juffrouw is weer zo'n heerlijk ouderwets spook in zwarte kledij met een boordje tot onder de kin.

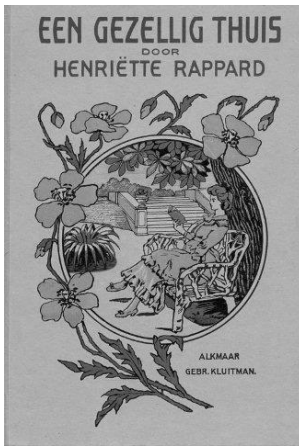
Onze laatste achtentwintigste druk uit 2010 heeft een echt idyllisch Renoirachtige afbeelding op de voorkant, met vijf meisjes in een zomers landschap, ontworpen door Helen Howard (NAP) en geschilderd door Lucy van Engelen. De illustraties zijn uit de vorige druk overgenomen en passen heel goed in deze gebonden welverzorgde druk.

Alle verschillende drukken zijn binnenkort in onze vitrine in de Laarstraat te Zutphen te zien, samen met vele andere boeken die Top Naeff heeft geschreven, waaronder ook enkele zeldzame exemplaren voor volwassenen.

Boekbespreking - Een gezellig thuis

Geschreven door Jkvr. Henriëtte Rappard, geïllustreerd door O. Geerling, 1913, Alkmaar, Gebr. Kluitman, deel 12 uit serie B. Meisjesboeken van de reeks In de vakantie, bibliotheek voor jongens en meisjes.

Een deftig boek. Voor een bespreking op zoek naar een 'deftig' boek uit de jeugdliteratuur kreeg ik een zeer ruime hoeveelheid suggesties aangereikt door vrijwilligsters van StOK. Moeilijk kiezen dus. Eenmaal in onze bibliotheek geconfronteerd met al die titels werd de keuze er niet makkelijker op. Zóveel 'deftige' boeken waren er. Schrijvers als J.P. Zoomers-Vermeer, Mevr. Van Osselen-van Delden en Felicie Jehu zijn samen al goed voor vele tientallen titels. Een van de boeken die ik had geselecteerd,

was geschreven door een mevrouw met een adellijke titel. Die besloot ik eruit te halen. Wie beter dan een jonkvrouw kon een jeugdboek schrijven dat zich afspeelde in de deftige kringen! Vervolgens maakten vluchtig doorbladeren, de illustraties van O. Geerling en de 'eerste bladzij' mijn keuze definitief. Op die pagina namelijk is de vrouw haar broertje zijn nieuwe pakje aan te doen. Voeg daar dan Geerlings platen aan toe: meisjes met pijpkrullen en strik, allerlei hoofddeksels, pa in vest, ma in lange rok, beiden met hoge boord, gedistingeerd meubilair, en de keuze voor Een gezellig thuis lijkt me absoluut verantwoord.

Wie spelen er mee? De hoofdrolspelers in het besproken boek zijn de heer en mevrouw Bonsma, hun twee kinderen: de liefvallige Nora en de

spwaakgebwekkige Bewtie; hun twee kostgangers: de vrolijke kwast Leo en de onuitstaanbare Adelaïde (Adèle); de moederlijke mevrouw Van Vucht (tante Anna) en de leergierige Keetje. Bijrollen zijn er voor dienstmeisje Betje en dienstbode Truitje, en voor de pleegouders van Keetje: de niet al te gevoelige juffrouw Valkenbosch en haar goedgehartige man. De heer Bonsma geeft behalve les aan de Hoogere Burgerschool ook privélessen thuis en zijn vrouw bestiert de huishouding, doet nuttige handwerken en gaat op bezoek bij een zieke leerling van haar man. Mevrouw Bonsma is ook de personificatie van de etiquette en goede omgangsvormen. Tante Anna renteniert en Keetjes pleegouders zijn boerenmensen, waar ze de rol van dienstmeisje vervult. Op de achtergrond figuren drie dominees, niet zozeer als zieleherders, maar eerder als kennissen en notabelen. Zo was Nora bevriend met domineesdochter Mies.

Huize Bonsma of villa Anna? Eerstgenoemde woning zou zeker voor de titel *Een gezellig thuis* in aanmerking zijn gekomen, ware het niet dat de hautaine en onhebbelijke Adelaïde daar enige tijd in de kost was, nl. om klaargestoomd te worden voor het toelatingsexamen van de H.B.S (wat niet lukte). Pas na het vertrek van dit verwaande meisje, veroorzaakt door een incident met een Japanse vaas, keert de gezelligheid terug. Nee, de plek waar echt iedereen zich thuis voelde, was de gastvrije villa van tante Anna, de gefortuneerde en kinderloze zuster van mevrouw Bonsma. Deze tante werd uiteindelijk de nieuwe pleegmoeder van Keetje, die eigenlijk Kate heette en haar beide ouders al op jonge leeftijd had verloren. Tante Anna was ook de vrouw die vond dat de ouders hun kinderen eenvoudig moesten grootbrengen en ze niet verwennen met auto's en andere weelde-artikelen, waar een opgroeiend kind met een paar stevige benen best buiten kon.

Nog meer standsverschil. Voor wie nog een paar kenmerken wil van boeken die in de hogere sociale kringen spelen, hier volgen ze: Leo zit op vioolles en Adèle op pianoles. Ze heeft een gouvernante gehad en papa heeft haar beloofd dat ze in Engeland naar een kostschool mocht, waar alleen heel deftige meisjes kwamen. De rianten woningen van mevrouw Bonsma en tante Anna steken af bij de nederige boerenwoning waar Keetje woonde. In de stadstuin van de familie Bonsma was zelfs ruimte voor een bescheiden tennisveld. Verschil in kleding: 'Als je naar school gaat heb je dan ook die kleren aan?' vroeg Nora, die meende dat de andere kinderen haar daar wel om zouden uitlachen.' Nog een citaat: 'Jij bent een deftige jonge juffrouw en ik ben maar een boerenmeisje.' Keetjes pleegmoeder wordt als getrouwde vrouw met juffrouw aangesproken. Zonder hoed de deur uitgaan, dat past welopgevoede meisjes niet. En Adèle vindt het bepaald ongepast dat meisjes uit hun stand elkaar omhelzen bij wijze van begroeting.

Taal rond 1900. Te veel om op te noemen. Een paar voorbeelden. Verbeeld je, vaak gebruikte uiting van verbazing: Stel je voor! Hoe staat je het leven? (je weglaten en de zin wordt meteen modern); een puzzel was toen nog een legkaart, een cabrio een auto met kap en claxonneren ging met een hoorn. Er werd gescheld aan de buitendeur, maar ook binnen wanneer het eten op tafel stond.

Conclusie. Een gezellig, onderhoudend boek, prettig leesbaar, enerzijds door de twintig korte hoofdstukken, anderzijds door het vlotte – zeker niet deftige! – taalgebruik. Enkele punten van kritiek: te sterk aangezet negatief gedrag van Adèle; overdreven veel, al dan niet vernederlandste, Franse woorden: horribel, affreus, wat een misère; Adèle was geéchauffeerd van de reis en noemde een boer die haar een standje gaf, een impertinent sujet; en dan die irritante w van de kleine Bewtie, die in de allerlaatste zin van het verhaal ineens Bertie zeggen kon.

Bram van IJperen